

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ ДО СУЧАСНИХ ВИМОГ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЇ

УДК [025.4:001.92]:017

Олег Сербін,

зав. відділу НБУВ, канд. іст. наук

Систематичність та систематизаційність організації інформації – основні принципи відображення наукового знання в межах каталогу сучасної бібліотеки

У публікації розглянуто основні структурні властивості класифікаційних систем у проекції на організаційні характеристики бібліотечного каталогу. Здійснено аналітичний огляд основних класифікацій, що використовуються для індексування і організації бібліотечного каталогу засобами систематики та систематизації документів. Визначено суть систематики та систематизації інформації як формного вираження системи знань крізь призму класифікаційних засад різноструктурних бібліотечно-бібліографічних класифікацій.

К л ю ч о в і с л о в а: систематизація, систематика, класифікація, система, знання, каталог.

The present publication deals with the main properties of classification systems in the projection on organizational characteristics of the library catalog. Analytical overview of the main classifications which is used for indexing and library catalog's organization by systematic and systematization of documents is realized. The essence of information's systematic and systematization, as forming expression of knowledge through the prism of classification principles differently structural library and bibliographic classifications are defined.

К е у w o r d s: systematization, systematic, classification system, knowledge, catalog.

Знання буває двох видів. Ми або знаємо предмет самі,
або знаємо, де можна знайти про нього відомості.

Семюел Джонсон

Існують різні визначення знання: перевірені практикою корисні відомості, які можуть багаторазово використовуватися для вирішення тих чи інших завдань; суб'єктивний образ об'єктивної реальності, тобто відображення зовнішнього і внутрішнього світу в свідомості людини у формі уявлень, понять, думок, теорій; сукупність понять, теоретичних побудов і уявлень; продукт осмисленої та консолідованої інформації [9, с. 57]; дані, інформація; певне розуміння предмета, вміння самостійно поводитися з ним, розбиратися в ньому, а також використовувати для досягнення поставленої мети; сукупність даних (у індивідуума, суспільства або у системи штучного інтелекту) про світ, що включають інформацію про властивості об'єктів, закономірності процесів і явищ, а також правила використання цієї інформації для ухвалення рішень. Всі ці визначення характеризують знання з різних сторін, але в одному аспекті. На нашу думку, про знання потрібно говорити також як про форму існування і систематизації результатів пізнавальної діяльності людини. З огляду на це, наука виступає як певна можливість отримання знання. Тобто вона є, по суті, спорідненою моти-

вацією, дотичною аксіомою знання. Крім того, наука визначається як: форма інтелектуальної діяльності людей, скерована на отримання істинних знань про світ (природу, суспільство, мислення), на відкриття об'єктивних законів світу і передбачення тенденцій його розвитку; система знань про закономірності розвитку природи, суспільства і мислення; своєрідне суспільне явище, соціокультурна діяльність, основним завданням якої є виявлення об'єктивних законів дійсності, а головною метою – істинне знання. Критеріями науковості, які відрізняють науку від інших форм пізнання є: об'єктивність, системність, практична націленість, орієнтація на передбачення, доказовість, обґрунтованість і достовірність результатів. Вона поділяється на певні галузі (окремі науки) і таким чином представляє наукове знання. Тобто цілісна, єдина система знань є, по суті, науковим знанням, якщо мати на увазі теоретичний рівень¹ його розгляду. Наукове знання, за твердженням

¹ Йдеться про рівень розгляду наукового знання, що послуговується низкою методів теоретичного аналізу: аксіоматизація, гіпотетико-дедуктивний, формалізація.

російського вченого В. П. Бондарєва, будується і організовується за певними законами. Відмінні якості наукового знання – систематизованість і обґрунтованість. Для наукової систематизації знання (класифікації) характерні прагнення до повноти, чітке уявлення про підстави систематизації та їх несуперечності. Обґрунтування наукового знання, приведення його до єдиної системи завжди було одним з найважливіших чинників розвитку науки [2, с. 33–34]. Враховуючи це, можна зробити висновок, що наука – творча діяльність з отримання нового знання, і результатом цієї діяльності є цілісна система знань – наукове знання – сформульована на основі певних принципів. Серед останніх варто назвати, в першу чергу, систематичність та систематизаційність організації знань, адже саме вони роблять систему системою, а не просто переліком (набором) певних суджень, найменувань, назв. У контексті вищесказаного доволі актуальним видається розуміння бібліотечного фонду як кумулятора знань, універсуму останніх, який є, по суті, вираженням загальної картини представлення інформації засобами традиційних та електронних видань. Виходячи з того, що бібліотечний фонд – це упорядковане зібрання документів, що відповідає завданням і профілю бібліотеки [7, с. 2], не важко збагнути важливість каталогу бібліотеки як сукупності розташованих за певними правилами бібліографічних записів на документи, що розкриває склад і зміст фонду бібліотеки² чи інформаційного центру і цим самим є вираженням системи організації знань відповідно до механізмів класифікаційних систем, що використовуються в бібліотеці. Ось чому, торкаючись класифікації знань, ми абсолютно впевнено можемо говорити про класифікацію наук як про організацію процесу наукового пізнання, організацію процесу отримання та впорядкування знань. Враховуючи це і пам'ятаючи досвід попередніх досліджень в аспекті організації систематичних каталогів бібліотеки [6, 12–16, 18, 19], аналізу теорій систем [3, 8], все-таки слід зауважити, що визначальним, у даному випадку, є розуміння систематичності та систематизаційності саме в аспекті того, як ці терміни виражають сутність еволюційності знань та класифікаційної думки в проекції на їх відображення в межах каталогу бібліотеки, в якому описи документів розташовуються за галузями знання відповідно до певної системи класифікації [7, с. 29–31]. Тому об'єктом нашого дослідження є принципи систематичності та систематизаційності,

² Сукупність документно-інформаційних ресурсів (книг, документів, рукописів, аудіовізуальних матеріалів, інших носіїв інформації) [10, с. 2–3].

організація інформації в систему знань засобами класифікаційних систем. Предметом – систематика та систематизація інформації в рамках бібліотечного каталогу як формне вираження системи знань крізь призму класифікаційних засад різноструктурних бібліотечно-бібліографічних систем. Метою – визначення суті принципів систематичності та систематизаційності в проекції на їх застосування в рамках організації наукової інформації в цілісну систему знань.

Насамперед зауважимо, що організоване впорядкування інформації спеціалістом проводиться двома способами: логічне оброблення інформації та оброблення засобами почуттів, емоцій. Перший характеризується послідовним і систематичним, на основі логічних операцій, перетворенням інформації – це, так би мовити, науковий спосіб оброблення інформації. Але людина обробляє інформацію не тільки логічно, а й використовуючи свої почуття, емоції. У цьому випадку інформація обробляється на чуттєвому рівні, ґрунтуючись на внутрішніх почуттєвих підвалинах сприйняття дійсності. Сприйняття – пізнавальний процес, який полягає у відображенні людиною предметів, явищ у сукупності всіх їхніх якостей при безпосередній дії на органи чуття – дуже складний, багатогранний і досить швидкоплинний процес. Неправильно вважати, що фази відбору, оброблення та оцінки жорстко розмежовані і перебувають одна за одною у чітко визначеній формі і за означеною схемою. Насправді ці процеси (відбір, оброблення, оцінка) проходять практично одночасно і миттєво. Вони становлять єдине ціле сприйняття оточуючих людину реалій. Більше того, і систематика, і систематизація інформації загалом здійснюються відповідно до конкретно визначених принципів, хоча для кожної людини характерна індивідуальність перебігу цих процесів, яка завжди робить сприйняття суб'єктивним, надає означеним процесам систематики та систематизації унікальності в проекції на їх кінцевий результат.

Розкриваючи зміст, значення систематичності, слід враховувати етимологічну складову даного терміна без асоціативності сприйняття та екстраполяції на інші однокореневі з ним терміни. Так, з джерел [1] відомо, що система – це безліч елементів, що перебувають у відношеннях, зв'язках один з одним і утворюють певну цілісність, єдність. З даного визначення виділимо акцент щодо цілісності та єдності, які є наслідками саме зв'язків елементів, а не їх інтеграцію чи то якість злиття. У визначенні системи як системи велику роль відіграє її структура, точніше властивості системи, пов'язані зі структурою. Можна виділити дві характерні властивості системи –

структурність та ієрархічність. Перша визначає можливість декомпозиції системи на компоненти і встановлення зв'язків між ними. Тобто, в даному випадку, всі елементи пов'язані таким чином, що переформування системи можливе в межах цілої системи. В результаті будуть наявні і ті ж елементи, і ті ж зв'язки між ними. В другому випадку, коли йдеться про ієрархічність, можна спостерігати ситуацію, де кожен компонент системи розглядається як підсистема більш широкої, глобальної системи. Окремий елемент є, по суті, підрядним іншому і ця підрядність формує низку зв'язків ієрархічного порядку.

Друга властивість системи якісно вирізняється порівняно з першою, особливо якщо йдеться про організацію інформації в систему, про створення систематичного каталогу – «апарату більш гнучкого» [19, с. 237]. Але аналіз ієрархічності структури не можливий без розгляду та вивчення першої структурної властивості системи, адже вона характеризує інший, ніж ієрархічність, процес організації інформації, а саме – систематику інформації. В класичному розумінні, систематика (від грец. *συστηματικός* – впорядкований, що відноситься до системи) – це приведення в систему, а також системна класифікація предмета вивчення. Тобто систематикою інформації є організація інформаційних даних у межах системи, яку вони утворюють, структурно впорядковуючись. У даному випадку немає чіткої підпорядкованості, а створення системи забезпечується систематичністю елементів-складових. Таким чином, ми приходимо до розуміння важливої властивості системи – систематичності. Саме остання характеризує організацію інформаційних даних як систему, що виражає процес повторення елементів і таким чином вибудовує певну структуру, забезпечуючи її структурність, властиву системам систематичної організації.

Дещо під іншим ракурсом розглядається система ієрархічної організації. В першу чергу це тому, що структура такої системи характеризується ієрархічністю. Ця властивість вказує на те, що не тільки кожний елемент такої системи може бути як окремим підрядним елементом більшого, але й уся ієрархічна система може виступати елементом певної надсистеми. І це принципова відмінність між системою систематичної організації і системою ієрархічної організації, з огляду на різноманіття підходів та механізмів формування таких систем. В основі формування ієрархічної системи лежить не систематика інформації, як у першому випадку, а систематизація інформації. А оскільки систематизація – це процедура об'єднання, зведення груп однорідних за деякими ознаками елементів (парамет-

рами, критеріями) до певної ієрархічної єдності з функціональною метою на основі існуючих між ними зв'язків, то і основною властивістю ієрархічної системи є систематизаційність. Остання характеризує систему як таку, що складається з ієрархічного набору елементів, коли зв'язки між ними виражають підпорядкованість один одному. В межах такої системи групуються споріднені елементи або ж скоріше групи елементів відповідно до значення кожного з них: від більшого до меншого або від меншого до більшого. На відміну від систематики, що передбачає створення системи в результаті повторюваності зв'язків та елементів (їх регулярності), систематизація вказує на еволюційність відношень між елементами.

Систематизація інформації передбачає оброблення інформації з метою приведення її до певного виду та, таким чином, інтерпретацію інформації, що дає змогу систематизатору відповідним чином відреагувати на отриману інформацію. В результаті оброблення інформація розташовується в певному порядку і набуває завершеної форми, наповнюючись конкретним змістом і значенням. З іншого боку, оброблення інформації дає змогу створювати образи та форми, які сприймає людина, розпізнає і розуміє певним чином. При цьому відбувається зведення комплексу інформаційних сигналів до спрощених синтезованих образів і категорій. У даному випадку, можна виокремити низку правил з оброблення інформації, що допомагають звести її до образів: визначення співвідношення головного і другорядного; завершення образів; встановлення подібності та аналогічності.

Перше правило передбачає встановлення головного на фоні другорядного таким чином, що в загальному обсязі інформації другорядне виступає підкресленням першочерговості головного, виражаючи у такий спосіб зміст інформації. Зазвичай, компетентність систематизатора одразу підказує різницю між головним та другорядним, але іноді систематизація можлива лише тоді, коли визначено додаткові критерії відбору, минаючи інформаційний шум. У такому разі головне може перетворитися на другорядне і навпаки. Це призводить до оберненості ієрархічного ряду і певною мірою до вираження дееволюційності наук у класифікаційній системі. За такої ситуації оброблена інформація може перетворитися на зовсім інший образ і знайти зовсім інший сенс. Саме завершення образів, що є другим правилом, дає змогу створити цілісний образ з окремих частин, навіть якщо для цього недостатньо інформації.

Принагідно зазначимо, що часто завершення образів як процес оброблення інформації призводить до створення неправильних образів і неправильного тлумачення реального змісту інформації, а також породжує хибні висновки і, як результат, наслідки. Тому необхідним є аналіз змісту через визначення змістовності образу, якого можна досягти встановленням подібності і приблизності з іншими елементами інформаційного блоку (документа з його атрибутами та характерними ознаками), що систематизується. В результаті, відповідно до окремих елементів і певних характерних рис, вдається виділити із загального обсягу інформації окремі образи і форми, що мають певні узагальнюючі риси. Відповідно до цих узагальнюючих рис, точніше коли визначено межі об'єкта систематизації [12, с. 50] та об'єднуючий стосовно інших елементів, шляхом згладжування або ж ігнорування суб'єктивних, змістовно-незначних, індивідуальних особливостей кожного явища, різні образи і пов'язані з ними явища формуються в групи. Таким чином, відбувається систематизація інформації в окремі розділи (групи), які, в свою чергу, можуть формувати певний перелік ієрархічної підрядності, враховуючи внутрішнє їх змістовне наповнення.

Вищевикладена теорія абсолютно адекватно і наочно виражається в рамках екстраполяції основних її ознак на класифікаційні механізми організації інформації. Так, говорячи про систематику інформації, в першу чергу слід звернути увагу на відомі й активно використовувані на практиці класифікаційні принципи організації інформації, а саме – на фасетну організацію інформації. Більш детально про це йтиметься нижче, а наразі зазначимо, що фасетна класифікація – це класифікаційна система, в якій поняття представлені у вигляді фасетної структури, а класифікаційні індекси синтезуються поєднанням фасетних ознак відповідно до фасетної формули. В такому випадку інформація формується з врахуванням властивостей певних категорій. Так, інформація про книгу може розкриватися різноаспектно, з позицій і жанру, і мови написання, і місця видання, і формату тощо. Всі ці характеристики несуміжні одна з одною, адже виражають інформацію про книгу з різних точок зору. Крім того, вони можуть характеризувати й інші види друкованої продукції: журнали, газети, листівки. Таким чином, у рамках одного загального, а саме «Друкована продукція», вирізняються елементи «Книги», «Журнали», «Газети», «Листівки». Всі ці елементи мають абсолютно однакову змістовну вагу щодо розкриття розділу «Друкована продукція», адже виражають абсолютно автономні одна від одної категоріальні одиниці. Вод-

ночас, кожен з цих елементів можна вирізнити за однаковими ознаками, що утворюють фактично певну групу. Так, за жанром, мовою, форматом, можна характеризувати і журнали, і газети – як один елемент підрозділу «Друкована продукція», так і всі інші. Це вказує на те, що різні елементи представлено однаковими складовими, тобто відбувається систематичне їх повторення і в такий спосіб утворюється ціла система як даних елементів-складових, так і зв'язків між ними. Така система утворюється в результаті систематики інформації, коли, як зазначалося вище, немає чіткої підпорядкованості, а формування системи забезпечується систематичністю елементів-складових. І основною структурною характеристикою такої системи є її систематичність.

Прикладом систематизаційності структури, враховуючи її організаційні особливості, може бути будь-яка ієрархічна класифікаційна система. Справа в тому, що основою будь-якої ієрархічної класифікації є принцип підрядності одного іншому, коли більший за змістовним значенням елемент включає в себе менш значущі, але останні разом утворюють елемент, що стоїть вище в ієрархічній структурі. Одразу слід зауважити, що еволюційність чи деволюційність (еманаційність) ієрархічної структури ніяким чином не підсилює чи не зменшує ступінь її систематизаційності, тому що і в першому, і в другому випадках спостерігається та ж ієрархічність, але в різному представленні елементів-складників класифікаційної системи. Тому, якщо ми говоримо про класифікаційну систему еманаційної організації знань (наприклад класифікації стойків), то тут слід розуміти наявність одного основного елемента, зміст якого розкривається через змістовність елементів, що утворюють його. Тобто, менш значущі елементи в згрупованому вигляді утворюють один основний. Наприклад, якщо розглядати штат працівників бібліотеки як сукупність одиниць виробничих, бібліотечних та наукових посад, то кожна з них є цілком окремою, повноцінною штатною одиницею. Виконуючи роботу в рамках завдань і потреб бібліотеки, кожен працівник, таким чином, робить свій внесок у формування загальної картини працездатності, професійності всього колективу. Іншими словами, кожна одиниця від нижнього рівня до вищого характеризує весь колектив загалом. Говорячи класифікаційною мовою, елементи від меншого до більшого формують один загальний елемент – «Колектив». З іншого боку, колектив можна розглядати як чітку структуру працівників, котра є комплексом елементів різних за значенням і функціями. Тут головним елементом колективу є «Генеральний дирек-

тор», далі «Заступники директора», підлеглі їм «Керівники відділів», і вже в межах кожного відділу «Керівники секторів» та «Бібліотекарі» відповідно. І в першому, і в другому випадках спостерігається ієрархічна підпорядкованість елементів класифікації, тобто інформація систематизаційно організована.

Наведені приклади наочно демонструють систематизаційність та систематичність, але в рамках даного дослідження доцільно було б представити класифікаційні системи організації інформації, які використовуються сьогодні на практиці.

Згадувана вище фасетна класифікація – один з яскравих представників неієрархічної системи організації інформації, в якій прості поняття розподілені у фасетах – групах однорідних термінів [17, с. 198], що пов'язані узагальненням однієї якоїсь ознаки. Її структура напряду відображає системну властивість класифікації, адже вона є, по суті, фасетною, тобто ґрунтується на розділенні класифікаційного об'єкта за декількома класифікаційними ознаками одночасно. Наразі йдеться про фасетну ознаку – будь-яку класифікаційну ознаку, що використовується для групування понять у фасетні ряди. Системність структури підтверджується й тим, що клас розділяється відповідно до класифікаційної (фасетної) ознаки, в результаті чого утворюються підкласи, які, в свою чергу, формують фасетний ряд. Представлення класів (підкласів) класифікаційної системи у формі певного рядка, вказує на лінійність такої класифікації – системи, яка перелічує всі предмети, що підлягають класифікації [5, с. 32]. Таким чином, як зазначалося вище, ми маємо систему, яка виражає процес систематичного повторення елементів, що властиво для систем систематичної організації.

Так, розглядаючи один з основних класів «2 Бібліотекознавство» фасетної «Класифікації двокрапкою» Ш. Ранганатана [11] (далі Класифікація двокрапкою), можна пересвідчитись у фасетизованій лінійності організації інформації. У цьому основному класі інформація розрізняється за трьома напрямками: «Бібліотеки», «Матеріали», «Проблеми». Більше того, утворення ізолатів³ тут передбачено шляхом перерахування, що наочно видно в розшифруванні самих фасетів (табл. 1).

Принагідно зазначимо, що вказані вище напрями («Бібліотеки», «Матеріали», «Проблеми») є, по суті, змістом відповідних фасетів: [P], [M], [E]

³ Кожне ділення фасета називається фокусом ізолату або просто ізолатом [11, с. 44].

Таблиця 1.

Фасети класу «2 Бібліотекознавство» Класифікації

Фасети	Зміст	Спосіб утворення ізолату
[P]	Бібліотеки	Перерахуванням
[M]	Матеріали	—//—
[E] [2P]	Проблеми	—//—

[2P]. Таким чином, фасетна формула класу «2 Бібліотекознавство» Класифікації двокрапкою буде такою: 2[P],[M],[E] [2P]. Словесне вираження даної формули можна представити у формі: 2[Бібліотеки][Матеріали][Проблеми]. Таким чином, ми спостерігаємо представлення груп-характеристик (фасетів) у послідовному порядку, коли поняття «бібліотекознавство» по черзі розкривають три окремі поняття «бібліотеки», «матеріали», «проблеми», які формулюють інформативність даного терміна своєю змістовністю в порядку черги – від першого до останнього.

Цілком очевидно, що фасетна формула класу «2 Бібліотекознавство» може видозмінюватись і мати вигляд принаймні в шести різних випадках:

- 1) 2[P],[M],[E] [2P]
- 2) 2[P],[E] [2P],[M]
- 3) 2[E] [2P],[M],[P]
- 4) 2[E] [2P],[P],[M]
- 5) 2[M],[E] [2P],[P]
- 6) 2[M],[P],[E] [2P]

У словесній формі це виглядатиме таким чином:

- 1) 2[Бібліотеки][Матеріали][Проблеми]
- 2) 2[Бібліотеки][Проблеми][Матеріали]
- 3) 2[Проблеми][Матеріали][Бібліотеки]
- 4) 2[Проблеми][Бібліотеки][Матеріали]
- 5) 2[Матеріали][Проблеми][Бібліотеки]
- 6) 2[Матеріали][Бібліотеки][Проблеми]

Але у тому то й особливість представлення фасетів шляхом їх послідовного перерахування, що в даному випадку саме від черги того чи іншого фасету на першому, другому чи третьому місці залежить правильність і відповідність розкриття поняття у вигляді індексу.

Більше того, послідовність у даній класифікації і визначає остаточний зміст поняття – відповідно до того, який фасет і на якому місці він стоятиме в фасетній формулі, залежить зміст та змістовність індексу. Наприклад, поняття «Комплектування національних бібліотек періодикою» буде виражене таким індексом: 213:46:81 – де «2» – це індекс класу «Бібліотекознавство», «13» – це «Національні бібліотеки» в фасеті [P], «46» – це «Періодика» в фасеті [M], «81» – це «Комплектування» в фасеті [E] [2P]. Враховуючи логічність викладення ма-

теріалу, доцільнішим було б представлення поняття, що розглядається, таким індексом: 281:13:46. В словесній формі він має таке вираження: Бібліотекознавство Комплектування: Національні бібліотеки: Періодика. Але щодо пріоритетності актуальності розкриття суті індексу важливо саме змістове навантаження кожного з фасетів, що є групами-характеристиками класу «2 Бібліотекознавство». З цього випливає: саме послідовність виражена фасетною формулою, відповідно до змістовної важливості фасетів, визначає характер індексу того чи іншого поняття, а значить, у процесі індексування інформації здійснюється систематика останньої і, таким чином, Класифікація двокрапкою характеризується систематичністю структури.

Іншим прикладом вираження і представлення властивості класифікаційної структури може бути будь-яка класифікаційна система, що ґрунтується на відношеннях підрядності. В такій класифікаційній системі чітко простежується класифікаційний ланцюг у вигляді сукупності послідовних класів даної системи, де кожен клас, крім першого, підпорядкований попередньому.

Прикладом може бути Універсальна десяткова класифікація (УДК), яка є не просто ієрархічною класифікаційною системою, а, в результаті її структурного аналізу, простежується поліієрархічність даної класифікації. Це зумовлено наявністю класів, яким підпорядковано два або більше класи відповідно. Тобто сама структура становить систему сукупності відношень класів у даній системі різнорівневої ієрархії. Так, у класі «02 Бібліотечна справа. Бібліотекознавство» можна побачити такий класифікаційний ряд:

«022 Бібліотечне приміщення, будівля і прилеглі території. Обладнання»

«022.4 Організація зберігання бібліотечних фондів. Книгосховища. Стелажи. Шафи»

«022.44 Відкриті шафи, вітрини»

З наведеного класифікаційного ряду наочно видно підрядність підкласів один одному відповідно до їх

змістовного навантаження. Коди класів змінюються зі збільшенням цифрової нотації, що свідчить про вираження з кожною наступною рубрикою більш деталізованої інформації. Таким чином, вибудовується ієрархічна драбина викладення змісту матеріалу, що характеризує дану класифікаційну систему з позиції систематизаційної властивості структури.

Вищенаведений приклад може видатись суб'єктивно вмотивованим, з огляду на структурну особливість УДК. Йдеться про десятковий принцип організації даної класифікаційної системи і штучне її створення як структури зручної і розробленої для конкретних завдань і під визначені цілі. В даному випадку, в першу чергу, потрібно розуміти класифікаційну основу і систематизаційний порядок організації індексів засобами даної класифікації, що вказує на ієрархічність представлення підкласів у межах одного класу. З іншого боку, справедливим буде твердження про очевидний перелік десяти класів у межах класифікаційного ряду УДК. В результаті ми приходимо до констатації особливостей структурної організації даної класифікації, враховуючи наявність як систематичної, так і систематизаційної складової структурної властивості УДК.

Систематизаційним прикладом у чистому вигляді може бути класифікаційний ряд з розділу «Ч 73 Бібліотечна справа. Бібліотекознавство» Генерального систематичного каталогу Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ), що організований відповідно до робочих таблиць НБУВ, які ґрунтуються на варіанті для наукових бібліотек «Бібліотечно-бібліографічної класифікації» (ББК) (табл. 2).

Наведений приклад засвічує чітку ієрархічну підрядність від більш загального підкласу до меншого, тобто до більшої деталізації. Вся класифікаційна структура, відповідно до якої організовано каталог, вирізняється ієрархічністю побудови як класифікаційного ряду (враховуючи змістовність його класів), так і підкласів, що входять до складу кожного з основних класів. Таким чином, інформацію в ме-

Таблиця 2

Класифікаційний ряд з розділу «Ч 73 Бібліотечна справа. Бібліотекознавство»

Ч734	Організація бібліотечної справи. Управління. Економіка. Статистика
Ч734(4УКР)	Організація бібліотечної справи в Україні. Управління. Економіка. Статистика
Ч734(4УКР)75	Типи бібліотек. Окремі бібліотеки
Ч734(4УКР)751	Загальнодержавна мережа бібліотек
Ч734(4УКР)751.1	Державні бібліотеки. Національні бібліотеки
Ч734(4УКР)751.11	Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ)
Ч734(4УКР)751.11 г	Історія НБУВ
Ч734(4УКР)751.11 г1	Діяльність Тимчасового комітету

жах даного класифікаційного механізму організовано відповідно до відношень підрядності, а сама структура класифікації характеризується систематизаційною властивістю організації інформаційних даних.

Аналізуючи глибше класифікаційні ряди наведених вище прикладів класифікацій, варто звернути увагу на привнесення структурного змісту розділів і підрозділів, що розглядалися. Йдеться не тільки про їх змістовність, яка виражається смисловою навантаженістю рубрики, а й про зміст, що виражається множиною символів і правил їх застосування, які використовуються для подання лексичних одиниць та їх взаємовідношень. Іншими словами, важливим є значення нотаційної характеристики класу, що в різних випадках даних прикладів суб'єктивно представляє індекс як такий. І справа навіть не в тому, яка саме нотація за типологічною ознакою (десятькова чи літерна). Тут варто говорити про структурну нотацію, в якій коди класів своєю структурою відображають формальні зв'язки між поняттями. Так, Класифікація двокрапкою характерна нотацією індексів, де коди класів вказують на порядок (розкривають послідовність) слідування понять у класифікаційній системі, не виражаючи інших зв'язків між ними – порядковою нотацією, а ББК притаманна нотація індексів, в якій коди класів відображають ієрархічні (родовидові) відношення між поняттями – ієрархічна нотація. Отже, можна зробити висновок, що і змістовна характеристика класу – нотація індексу – наведених у прикладах класифікаційних систем, виражає систематичну та систематизаційну властивість структур означених класифікацій.

Таким чином, аналіз смислової етимологічної складової термінів «систематика» та «систематизація інформації» вказує, з одного боку, на їх функціональний зв'язок, а з другого, дає змогу сформулювати принципову відмінність між поняттями, що виражають структурні властивості класифікацій – систематичності та систематизаційності. Виходячи з того, що постулатно систематизація – це присвоєння даним чи документам класифікаційних індексів відповідно до правил певної класифікаційної інформаційно-пошукової мови [4, с. 19], а склад певного каталогу бібліотеки залежить від характеру процесів, в результаті яких він формується, цілком логічно припустити, що назва його може бути відповідною: або «систематичний», якщо індексація здійснюється відповідно до, приміром, фасетної класифікації, або «систематизаційний», у випадку використання ієрархічної класифікації.

В результаті проведеного аналізу встановлено, що систематичність і систематизаційність – це дві

структурні властивості певних класифікаційних систем, суть яких полягає у вираженні організаційної складової і якісної характеристики цих систем. Систематичність характеризує організацію інформаційних даних як систему, що виражає процес повторення елементів і цим самим вибудовує певну структуру, забезпечуючи її структурність, що властива системам систематичної організації. Систематизаційність характеризує систему як таку, що складається з ієрархічного набору елементів, коли зв'язки між ними виражають підпорядкованість один одному. Отже, і системність, і систематичність є вираженням певних структурних характеристик класифікаційної системи, відповідно до якої формується відповідний бібліотечний каталог як сукупність розташованих за певними правилами бібліографічних записів на документи. Саме він розкриває склад і зміст фонду бібліотеки чи інформаційного центру і таким чином є вираженням системи організації знань.

Список використаних джерел

1. Большая советская энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : URL : <http://bse.sci-lib.com/article102619.html>. – Загл. с экрана. – Дата просмотра : 8 ноября 2011 г.
2. Бондарев В. П. Концепции современного естествознания / В. П. Бондарев. – М. : Альфа-М, 2003. – 464 с.
3. Горбань О. М. Основы теории систем та системного аналізу / О. М. Горбань, В. Є. Бахрушин. – Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2004. – 204 с.
4. Информационно-поисковые языки. Термины и определения : ГОСТ 7.74-96. – М., 1997. – 35 с.
5. Інформація та документація. Інформаційні мови. Терміни та визначення : ДСТУ 2398-94. – К. : Держспоживстандарт, 1995. – 75 с.
6. Классификация произведений печати. Систематический каталог : метод. пособие / сост. З. Н. Амбарцумян. – М. : Моск. гос. библ. ин-т, 1962. – 20 с.
7. Комплектование фонда документов. Библиографирование. Каталогизация. Термины и определения : ГОСТ 7.76-96. – Минск, 1997. – 52 с.
8. Основы теории систем і системного аналізу / К. О. Сорока. – ХНАМГ, 2004. – 291 с.
9. Пархоменко О. В. Інформація і знання : взаємозв'язок / О. В. Пархоменко. – К. : Держ. ін.-т інтелект. власності, 2010. – 268 с.
10. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України, 27 січ. 1995 р. // Бібл. вісн. – 1995. – № 2. – С. 1–5.
11. Ранганатан Ш. Р. Классификация двоеточием. Основная классификация : пер. с англ. / Ш. Р. Ранганатан ; под ред. Т. С. Гомолицкой. – М. : ГПНТБ СССР, 1970. – 422 с.
12. Систематизация и систематический каталог : сб. науч. тр. / отв. ред. Э. Р. Сукиасян. – М. : Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина, 1987. – 139 с.

13. Систематизация произведений печати : систематический каталог / под ред. : В. К. Удалова. – Х. : Ин-т культуры, 1982. – 96 с.

14. Систематический каталог в системе каталогов библиотеки : сб. науч. тр. / Гос. Б-ка СССР им. В. И. Ленина. – М., 1984. – 115 с.

15. Систематический каталог : практ. пособие / сост. Э. Р. Сукиасян. – М. : Кн. палата, 1990. – 182 с.

16. Систематический каталог : Вопросы теории и практики : сб. науч. тр. / Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина. – М., 1981. – 147 с.

17. Терминологический словарь по библиотечному делу и смежным отраслям знания / сост. : З. Г. Высоцкая (отв. ред.). – М. : Б-ка по естественным наукам РАН, 1995. – 268 с.

18. *Шамурин Е. И.* Систематический каталог и его организация / Е. И. Шамурин. – Изд. 2-е, испр. и доп. – М. : Гос. науч. б-ка при Наркомтоппроме, 1939. – 192 с.

19. *Эйдельман Б. Ю.* Библиотечная классификация и систематический каталог : учеб. пособие для библ. фак. ин-тов культуры, пед. ин-тов и ун-тов / Б. Ю. Эйдельман. – М. : Книга, 1977. – 311 с.